

PRZEGLĄD ZACHODNIOPOMORSKI
TOM XXVIII (LVII) ROK 2013 ZESZYT 1

O „PRZEGLĄDZIE ZACHODNIOPOMORSKIM”

RADOSŁAW PTASZYŃSKI

Szczecin

OBECNOŚĆ NAUK POLITYCZNYCH
NA ŁAMACH „PRZEGLĄDU ZACHODNIOPOMORSKIEGO”
W LATACH 1963–2012

Słowa kluczowe: historiografia, „Przegląd Zachodniopomorski”, nauki polityczne.

Keywords: historiography, ‘West-Pomeranian Journal’, political science.

Z analizy niemal pięćdziesięciu roczników najbardziej znaczącego czasopisma naukowego Pomorza Zachodniego, jakim jest niewątpliwie „Przegląd Zachodniopomorski”, możemy wywnioskować, iż publikacje z dziedziny nauk politycznych były na jego łamach stale obecne. Należy jednak podkreślić, że grupa politologów w ośrodku szczecińskim do końca lat osiemdziesiątych XX w. nie była liczna, a znacząca jej część wywodziła się ze środowiska historycznego. Jak obliczał Henryk Lesiński, w 1981 r. w Wyższej Szkole Pedagogicznej na 130 nauczycieli akademickich zatrudnionych było jedynie pięciu politologów. Dla porównania: towarzyszyło im 49 pedagogów i 36 filologów polskich¹.

Pewnym utrudnieniem dla analizującego są uwarunkowania epoki zakończonej przełomem 1989 r. Ograniczenia systemu miały naturalnie swoje odzwierciedlenie w tematach podejmowanych przez autorów, a niestety zdarzało się także, iż rzutowały one na stronę merytoryczną tekstów. Z drugiej strony sytuacja ta

---

¹ H. Lesiński, *Stan i perspektywy rozwoju szczecińskiego środowiska humanistycznego*, „Przegląd Zachodniopomorski” (dalej PZP) 1981, z. 3–4, s. 7–14.

powoduje, że wyłania się ogromna pula tematów wymagających pierwszych lub ponownych badań.

W publikowanych badaniach zarówno regionalnych, jak i o charakterze ogólnopolskim znaleźć możemy także wiele tekstów z pogranicza socjologii, historii i nauk politycznych. Przykładem może być tekst Krystyny Kersten poświęcony osadnictwu wojskowemu, wzbogacany dalszymi analizami autorki w kolejnych latach².

Ze względu na specyfikę systemu politycznego PRL i na zainteresowania badaczy wiele prac dotyczyło tzw. ruchu robotniczego, przede wszystkim w Polsce i NRD³. W tym nurcie badań znajdują się artykuły i recenzje Andrzeja Głowackiego⁴, Bogumiła Łuczaka⁵, Mariana Grzędę⁶ i Józefa Stanielewicza⁷. Osobną grupą są artykuły dotyczące ruchu młodzieżowego w okresie PRL. Wymienić tu trzeba teksty Józefa Plucińskiego⁸ i Zdzisława Borzyckiego, piszącego o Związku Walki Młodych⁹.

Zagadnienia niemcoznawcze o charakterze politologicznym, pojawiające się na łamach „Przeglądu”, są szerokie – od analizy postaw komunistów wobec NSDP¹⁰ do „rewizjonizmu”, szczególnie silnie obecnego w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych ubiegłego wieku. Zdarzało się, że ta ostatnia problema-

---

² K. Kersten, *Z problemów osadnictwa wojskowego na Pomorzu Zachodnim*, PZP 1963 z. 5, s. 121–133. Tematykę tę autorka kontynuowała w kolejnych tekstach, por. eadem, *Osadnictwo wojskowe na Pomorzu Zachodnim (1945–1947)*, ibidem, 1964, z. 2, s. 29–61; eadem, *Osadnictwo wojskowe na Pomorzu Zachodnim w ramach ogólnopolskiego planu osadniczego*, ibidem, 1966, z. 2–3, s. 97–124.

³ L. Sierkowski, *Przygotowanie do zjednoczenia ruchu robotniczego na Pomorzu Zachodnim*, PZP 1976, z. 1–2, s. 149–162; J. Fiszer (rec.), *Marian Grzęda, Rozwój ruchu robotniczego w Niemczech w okresie okupacji alianckiej (1945–1949)*, Szczecin 1984, PZP 1991, z. 2, s. 141–155.

⁴ A. Głowacki, *Oddziaływanie rewolucji 1905 r. w Rosji na klasę robotniczą Pomorza Zachodniego*, PZP 1972, z. 4, s. 5–18.

⁵ B. Łuczak (rec.), *Międzynarodowy ruch robotniczy. Praca zbiorowa pod redakcją Janusza W. Gołębiowskiego, Warszawa 1976, t. I i II*, PZP 1977, nr 1–2, s. 151–156.

⁶ M. Grzęda (rec.), *Andrzej Głowacki, Ruch Robotniczy na Pomorzu Zachodnim do 1914 r.*, Warszawa–Poznań 1979, PZP 1981, z. 2, s. 179–182.

⁷ J. Stanielewicz, *Materiały aktowe w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Szczecinie do dziejów ruchu robotniczego na Pomorzu Zachodnim*, PZP 1966, z. 6, s. 103–124.

⁸ J. Pluciński, *Powstanie i rozwój organizacyjny politycznych organizacji młodzieży polskiej na Pomorzu Zachodnim w latach 1945–1949*, PZP 1968, z. 1, s. 69–94.

⁹ Z. Borzycki, *Związek Walki Młodych na Pomorzu Zachodnim*, PZP 1963, z. 6, s. 81–102.

¹⁰ Z. Borzycki, *Walka Komunistycznej Partii Niemiec przeciw ruchowi narodowo-socjalistycznemu na Pomorzu Zachodnim w latach 1928–1945*, PZP 1970, z. 1, s. 61–86.

tyka była prezentowana na tle systemu partyjnego RFN – przykładem może tu być tekst Janusza Sobczaka „*Ziomkostwo pomorskie*” w systemie zachodniemieckich organizacji rewizjonistycznych¹¹. Inną specyficzną koncepcję podejścia do tego tematu prezentował Marian Zubiak, łącząc katolicki Kościół zachodniemiecki z „polityką rewizjonizmu”¹². Tekstami dotyczącymi bardziej bezpośrednio systemu partyjnego Niemiec są prace Mariana Grzędy dotyczące SED, w tym analizy biografii jej funkcjonariuszy¹³.

Na łamach omawianego czasopisma pojawiają się także prace, które mimo że powstały w innych uwarunkowaniach, ze względu na rzetelność badawczą opierają się próbie czasu. Przykładem może być tekst Haliny Juzyszyn poświęcony wzajemnym kontaktom między PRL i NRD oraz opiniom Polaków o sąsiadach¹⁴. Artykuł ten także z dzisiejszej perspektywy wydaje się bardzo interesujący i z pewnością byłoby warto przeprowadzić kolejne tego typu badania, poszukując zmian lub ciągłości w trwaniu pozytywnych lub negatywnych stereotypów.

Niezwykle wiele artykułów poświęcono Niemieckiej Republice Demokratycznej, czasem omawiając kwestie istotne, czasem zaś przekraczając granice wymogów propagandowych systemu. Dualizm taki widzimy choćby w pierwszych dwóch zeszytach czasopisma z 1985 r.¹⁵ W tym miejscu zwrócić trzeba także uwagę na wycinek badań niemcoznawczych poświęcony analizom systemu politycznego, wymiaru sprawiedliwości i prawa w różnych momentach dziejów Niemiec. Zasygnalizować można zatem publikacje Mariana Grzędy¹⁶, Bogdana

¹¹ PZP 1963, z. 3, s. 93–107. Zob. też D. Jabłońska, *Zarząd Federalny Ziomkostwa Pomorskiego*, ibidem, 1968, z. 3, s. 143–156. Ta sama badaczka jest autorką recenzji książki Rafała Fuksa *Organizacje ziomkowskie w NRF w latach 1945–1967*, ibidem, z. 4, s. 155–158 oraz artykułu *Pomorze Zachodnie w publikacjach organu ziomkostwa pomorskiego „Die Pommersche Zeitung”*, ibidem, 1966, z. 1, s. 115–126.

¹² M. Zubiak, *Rola kościelnych instytucji i organizacji w polityce rewizjonizmu Niemieckiej Republiki Federalnej*, PZP 1970, z. 2, s. 147–168.

¹³ M. Grzęda, *Materiały do dziejów niemieckiego ruchu robotniczego (noty biograficzne funkcjonariuszy SED – byłych członków SPD)*, PZP 1981, z. 1, s. 147–160.

¹⁴ H. Juzyszyn, *Kontakty Polska–NRD a obraz Niemca w opiniach Polaków*, PZP 1981, z. 2, s. 99–112.

¹⁵ PZP 1985, z. 1–2: K. Piotrowski, *XXXV lat NRD – kształtowanie rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego*, s. 57–76; K. Wasiak, *Znaczenie NRD dla procesów polityczno-terytorialnej stabilizacji Europy*, s. 77–99; M. Czajkowski, *Przemiany strukturalne w przemyśle NRD*, s. 99–124; A. Smółczyńska, *Formy organizacji transportu w rolnictwie NRD*, s. 125–137.

¹⁶ M. Grzęda, *Socjaldemokracja niemiecka w okresie faszystowskim (1933–1945)*, PZP 1983, z. 3–4, s. 145–154; idem (rec.), *Rozwój organizacyjny i rewolucja programowa Socjaldemokratycznej Partii Niemiec 1875–1975*, pod red. Antoniego Czubińskiego, Poznań 1976, ibidem, 1978, z. 1, s. 159.

Frankiewicza¹⁷, Włodzimierza Stępińskiego¹⁸ i Doroty Rdzanek¹⁹, a także recenzje Andrzeja Głowackiego²⁰ i Marka Baumgarta²¹.

Znaczący jest dorobek publicystów „Przeglądu” w odniesieniu do problematyki mniejszości narodowych. Zaliczyć do niego trzeba pracę Bogdana Dopierały poświęconą obecności Polaków na Pomorzu Zachodnim w latach 1918–1945²², a także publikacje m.in. Jana Chodery²³ i Wojciecha Skóry²⁴. Pierwszy tekst dotyczący ludności żydowskiej opublikował na łamach „Przeglądu” Józef Pluciński. Mimo że artykuł ukazał się w 1969 r., gdy antysemitka nagonka jeszcze niezupełnie ucichła, nie znajdziemy w nim żadnych wątków antysemitycznych, a jedynie opartą na materiale źródłowym analizę zamkniętą w latach 1946–1949²⁵. Szczególnie wiele opracowań poświęcono Niemcom zamieszkującym terytorium Polski po 1945 r. Naturalnie Tadeusz Białecki jest na tym polu autorem szczególnie zasłużonym²⁶. Podobne kwestie omawiał Adam Wróblewski²⁷. Ukazały się

---

¹⁷ B. Frankiewicz, *Władze hitlerowskie w Prowincji Pomorskiej w latach 1937–1945*, PZP 1972, z. 3, s. 67–86; J. Piosicki, *Organizacja hitlerowskiego aparatu wymiaru sprawiedliwości na Pomorzu Zachodnim w latach 1933–1945*, PZP 1972, z. 3, s. 103–121.

¹⁸ W. Stępiński, *Uwagi do działalności partii politycznych w Szczecinie w okresie Republiki Weimarskiej (w świetle wyborów)*, PZP 1993, z. 2, s. 7–25.

¹⁹ D. Rdzanek, *Stanowisko CDU/CSU wobec tezy o socjalistycznym narodzie NRD*, PZP 2005, z. 4, s. 129–137; eadem, *Zjednoczenie Niemiec w myśli politycznej CDU/CSU w okresie kanclerstwa Konrada Adenauera*, ibidem, 2004, z. 1, s. 95–107.

²⁰ A. Głowacki (rec.), *Partie socjaldemokratyczne Europy. Zarys encyklopedyczny*, Warszawa 1982, PZP 1984, z. 1–2, s. 233–236.

²¹ M. Baumgart (rec.), *Republika Federalna Niemiec w dobie rządów koalicji socjaldemokratyczno-liberalnej (1969–1982). Praca zbiorowa pod red. Antoniego Czubińskiego i Lecha Janickiego*, Instytut Zachodni, Poznań 1985, PZP 1985, z. 3–4, s. 157–161.

²² B. Dopierała, *Polacy na Pomorzu Zachodnim w latach 1918–1945. Stan badań i postulaty badawcze*, PZP 1968, z. 4, s. 5–16.

²³ J. Chodera, *Polska mniejszość narodowa w Niemczech w literaturze niemieckiej 1914–1939*, PZP 1968, z. 4, s. 59–73.

²⁴ W. Skóra, *Działalność polskiego wywiadu w międzywojennym Szczecinie*, PZP 2000, z. 2, s. 91–117; idem, *Likwidacja konsulatu polskiego w Szczecinie w 1939 roku*, ibidem, z. 4, s. 81–93.

²⁵ J. Pluciński, *Ludność żydowska na Pomorzu Zachodnim w latach 1946–1949*, PZP 1969, z. 3, s. 51–66.

²⁶ T. Białecki, *Źródła do dziejów ludności niemieckiej na Pomorzu Zachodnim po drugiej wojnie światowej*, cz. 1, PZP 2001, z. 4, s. 213–244; idem, *Wykazy transportów przesiedleńców niemieckich ze Szczecina z lat 1946–1951*, ibidem, 1999, z. 3, s. 127–166.

²⁷ A. Wróblewski, *Niemcy w województwie koszalińskim po zakończeniu przesiedleń poczdamskich. Rozmieszczenie i liczebność ludności niemieckiej w latach 1952–1970*, PZP 1991, z. 2, s. 63–75.

również prace poświęcone Żydom²⁸, Grekom i Macedończykom²⁹, Serbom Łużyckim³⁰, Ukraińcom³¹. Znaczący wkład w badanie tematyki mniejszości narodowych wnieśli Janusz Mieczkowski³², Henryk Kołodziejek³³, Arkadiusz Słabig³⁴.

Wspomniany Józef Pluciński zrecenzował monografię częstego publicyisty „Przeglądu Zachodniopomorskiego”, Hieronima Rybickiego, poświęconą partiom politycznym na Pomorzu Zachodnim w latach 1945–1947³⁵. Autor recenzji podkreśla obiektywizm monografii Rybickiego, mimo że z dzisiejszej perspektywy jest ona niestety daleka od obiektywizmu. Przyznać trzeba, iż Rybicki opublikował także znaczący, bazujący na interesujących źródłach, tekst poświęcony autochtonom³⁶. Inne uczucia budzą analizy Rybickiego publikującego część swoich badań w 1965 r. w tekście *Przemiany polityczne na Pomorzu Zachodnim w latach 1945–1948*³⁷. Zdaniem tego autora na przełomie lat 1945 i 1946 rozpoczyna się okres walki o umocnienie władzy ludowej z siłami antydemokratycznymi, którym przewodziła PSL³⁸. O wchłonięciu Polskiej Partii Socjalistycznej pisze: *Problem zjednoczenia ruchu politycznego wynikał z warunków ustrojowych, w jakich znalazła się Polska po wojnie, z potrzeby likwidacji rozproszkowania sił politycz-*

---

²⁸ A. Bartczak, J. Mieczkowski, *Dzieje żydowskiej szkoły im. Icchaka Lejba Pereca w Szczecinie*, PZP 1996, z. 2, s. 143–167; W. Skóra, *Żydzi polscy w międzywojennym Szczecinie*, ibidem, 2002, z. 1, s. 79–104.

²⁹ M. Wojecki, *Ludność grecka i macedońska na Pomorzu Zachodnim w latach 1951–1990*, PZP 1993, z. 2, s. 45–64.

³⁰ M. Mieczkowska, *Walka Serbów Łużyckich o prawa narodowe w XX w.*, PZP 1991, z. 2, s. 31–42.

³¹ R. Drozd, *Życie religijne ludności ukraińskiej w Polsce w latach 1945–1955*, PZP 2004, z. 1, s. 77–93.

³² J. Mieczkowski, *Życie religijne mniejszości narodowych na Pomorzu Zachodnim w latach 1945–1956*, PZP 1995, z. 1, s. 93–110; idem, *Szkolnictwo dla dzieci i młodzieży niemieckiej na Pomorzu Zachodnim po drugiej wojnie światowej*, ibidem, 1996, z. 3, s. 115–128.

³³ H. Kołodziejek, *Życie religijne mniejszości narodowych w województwie szczecińskim (uwagi polemiczne)*, PZP 1997, z. 3, s. 228–273; idem, *Żydowska gmina religijna w powojennym Szczecinie*, ibidem, 1998, z. 3, s. 67–82.

³⁴ A. Słabig, *Uchodźcy polityczni z Grecji w województwie szczecińskim w dokumentach organów bezpieczeństwa z lat 1946–1976*, PZP 2006, z. 2, s. 77–93.

³⁵ J. Pluciński (rec.), *Hieronim Rybicki, Partie i stronnictwa polityczne na Pomorzu Zachodnim 1945–1947, Poznań 1967*, PZP 1967, z. 6, s. 133–136.

³⁶ H. Rybicki, *Liczba i rozmieszczenie polskiej ludności rodzimej na Pomorzu Zachodnim po zakończeniu II wojny światowej*, PZP 1967, z. 3, s. 55–66.

³⁷ PZP 1965, z. 6, s. 15–29.

³⁸ Ibidem, s. 15.

nych, umocnienia kierowniczej roli partii robotniczej, całkowitego zwalczania sił prawicowych istniejących nadal w poszczególnych ugrupowaniach³⁹. Ściśle politologiczne analizy systemu partyjnego znajdujemy w tekście Bronisława Syzdka z 1964 r.⁴⁰ W artykule tym dominuje teza, że zagospodarowanie Pomorza wymagało jedności PPR i PPS, o której myślano od początku ich powołania. Brak informacji o zdominowaniu PPS, także przy pomocy agentury, zastąpiono stwierdzeniami o silnej prawicy w ramach tej partii.

Najsilniejsze wpływy ideologiczne w okresie przed 1989 r. widać najprawdopodobniej w artykułach Kazimierza Wasiaka⁴¹. Przykładem może być jego tekst *Wielka Socjalistyczna Rewolucja Październikowa a światowy proces rewolucyjny*⁴². Artykuł ten, który można czytać jedynie z uczuciem zażenowania, jest wyłącznie wiernopoddańczą publicystyką pozbawioną atrybutów naukowości. Autor pisał: *Stadium rewolucyjnych doświadczeń sprowadza światowy ruch robotniczy, mimo rozlicznych przeszkód ideologicznych i politycznych, na leninowską drogę budowania ludzkiego szczęścia*⁴³. Poza kolejną publikacją Wasiaka⁴⁴ przykładami innych, niezbyt licznych tekstów, które ze względu na swój wymiar wyłącznie propagandowy, pozbawiony cech naukowości, można uznać jedynie za intrygujące świadectwo epoki, w której powstały, mogą być artykuły Jerzego Wasermana⁴⁵ lub Józefa Rutkowskiego⁴⁶. Ostatni z tych autorów prezentował naiwną tezę o bezinteresownej pomocy ZSRR, zestawioną z tezą mówiącą, że wsparcie USA zawsze związane jest z imperializmem i koniecznością „podporządkowania się amerykańskim planom wojennym”.

Wiele zastrzeżeń można mieć niestety także wobec niektórych innych tekstów z dziedziny nauk politycznych, publikowanych przed 1989 r. i dotyczących

---

³⁹ Ibidem, s. 27.

⁴⁰ B. Syzdek, *Początki kształtowania się jedności działania PPR i PPS na Pomorzu Zachodnim (lata 1945–1946)*, PZP 1964, z. 5, s. 5–20.

⁴¹ K. Wasiak, *Poglądy szczecińskiej młodzieży robotniczej na podstawy kierowniczej roli PZPR i jej autorytetu*, PZP 1975, z. 2, s. 67–84.

⁴² PZP 1977, z. 4, s. 7–15.

⁴³ Ibidem, s. 9.

⁴⁴ K. Wasiak, *System partyjny i jego miejsce w organizacji społeczeństwa socjalistycznego w Niemieckiej Republice Demokratycznej*, PZP 1974, z. 3–4, s. 25–36.

⁴⁵ J. Waserman, *Metodologiczne problemy wychowania komunistycznego w ZSRR*, PZP 1974, z. 2, s. 15–26.

⁴⁶ J. Rutkowski, *Rola pomocy państw socjalistycznych dla krajów gospodarczo słabo rozwiniętych*, PZP 1964, z. 4, s. 53–66.

funkcjonowania systemu partyjnego w PRL. Teksty te nie opierają się próbie czasu, przede wszystkim zaś weryfikacji swej rzetelności naukowej. Przedstawiają historię powstania i funkcjonowania lokalnych organizacji politycznych niemal wyłącznie komplementując Polską Partię Robotniczą, a zarówno Polską Partię Socjalistyczną, jak i Polskie Stronnictwo Ludowe prezentują zgodnie z przyjętym w skali całego kraju schematem propagandowym jako „opanowane przez reakcję”. Naturalnie w tekstach tych nie znajdziemy informacji o sfałszowaniu wyników referendum ludowego z 1946 r. i wyborów z 1947 r. Czasem pojawiają się nawet zdania wykraczające poza przyjętą wówczas konwencję, które z pewnością nie były narzucone przez redakcję czasopisma: *Manifest Lipcowy Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego ustanawiając władzę mas pracujących z klasą robotniczą na czele zmienił w ten sposób nieodwracalną treść klasową nowego państwa polskiego*⁴⁷.

Niewiele znajdujemy tekstów poświęconych teorii marksizmu-leninizmu lub jej twórcom. Z nielicznych można przywołać recenzję książki Jurija A. Krasina *Lenin, rewolucja, współczesność*⁴⁸. Na marksizmie bazuje studium socjologiczne Roberta Woźniaka, pokazujące badania dotyczące m.in. awansu robotniczego⁴⁹. Marksizm widać nie tylko w klasowym ujęciu tematu, ale i w tezie głoszącej, że najważniejszymi z czynników przemian społecznych dokonujących się na ziemiach zachodnich po wojnie były przemiany ustrojowe – *sprowadzały się one w swej istocie do tworzenia władzy ludowo-demokratycznej na Ziemiach Odzyskanych. Procesy te były utrudniane przez działalność dywersyjną reakcji, która siała niewiarę w trwałość polskiego panowania na Ziemiach Zachodnich*⁵⁰.

W zakresie regionalistyki większość artykułów dotyczy przełomu 1945 r., kwestii walk końcowej fazy wojny i początków budowy polskiej obecności na Pomorzu Zachodnim. W tym kontekście warto wspomnieć o tekście Andrzeja Kwileckiego *Kształtowanie się nowego społeczeństwa na Ziemiach Zachodnich* z 1965 r.⁵¹ Autor nie uniknął niestety powielania mitu Werwolu czy sloganów o „zaciętrzewionych rewizjonistach”.

---

⁴⁷ Ibidem, s. 30–31.

⁴⁸ J. Waserman (rec.), *J.A. Krasin, Lenin, rewolucja, współczesność*, Warszawa 1969, PZP 1970, z. 3, s. 174–176.

⁴⁹ R. Woźniak, *Tendencje przemian klasy robotniczej na Ziemiach Zachodnich*, PZP 1984, z. 3–4, s. 27–42.

⁵⁰ Ibidem, s. 30.

⁵¹ PZP 1965, z. 5, s. 5–30.

Kilku autorów prowadziło politologiczne rozważania na temat funkcjonowania PPR/PZPR. Są wśród nich: Andrzej Głowacki⁵², Kazimierz Wasiak⁵³, Lech Sierkowski, Henryk Komarnicki⁵⁴. W późniejszych latach badania te w bardzo interesujący i kompetentny sposób kontynuowane były przez Małgorzatę Ryś⁵⁵ i Marka Gajewskiego⁵⁶.

Lata osiemdziesiąte przynoszą teksty, w których odchodzi się od jednorodnej tematyki, a politologiczne analizy są bardziej obiektywne⁵⁷, niemniej dopiero moment transformacji był wyraźną cezurą, po której widać rzeczywistą pełną swobodę. Mógł się wówczas ukazać cenny tekst Łukasza Jastrzębia⁵⁸, omawiający szczecińskie reakcje na wydarzenia 1956 r., czy Jana Sielezina, poświęcony relacjom między „Solidarnością” a władzą⁵⁹.

Łamy „Przeglądu Zachodniopomorskiego” są otwarte także dla innych autorów chcących publikować badania dotyczące przełomowych, czasem dramatycznych wydarzeń w powojennej historii Pomorza Zachodniego. W czasopiśmie możemy zatem znaleźć teksty poświęcone zarówno stalinizmowi⁶⁰, referendum

---

⁵² A. Głowacki, K. Wasiak, *Rola wojewódzkiej organizacji partyjnej w procesie społeczno-gospodarczego rozwoju Pomorza Zachodniego*, PZP 1975, z. 3–4, s. 121–138.

⁵³ K. Wasiak, *Metodologiczne problemy badań nad stronnictwami politycznymi (w Polsce)*, PZP 1976, z. 4, s. 159–170; idem, *Polska Partia Robotnicza w programowaniu i realizacji reform społecznych*, ibidem, 1978, z. 1, s. 89–100.

⁵⁴ L. Sierkowski, H. Komarnicki, *Rola partii politycznych w rozwoju społeczno-gospodarczym Pomorza Zachodniego*, PZP 1980, z. 2–3, s. 7–18; L. Sierkowski, *Początki działalności PZPR na Pomorzu Zachodnim*, PZP 1976, z. 3, s. 101–112.

⁵⁵ M. Ryś, *Polityka dyskryminacji i represji władz wobec Polskiego Stronnictwa Ludowego na Pomorzu Zachodnim w latach 1945–1947*, PZP 2003, z. 3, s. 105–131; eadem, *Ostatnie miesiące działalności Polskiego Stronnictwa Ludowego na Pomorzu Zachodnim*, ibidem, 2004, z. 1, s. 55–75.

⁵⁶ M. Gajewski, *Przyczynek do początków Polskiego Stronnictwa Ludowego na Pomorzu Zachodnim 1945–1946*, PZP 2007, z. 2, s. 109–133.

⁵⁷ Np. H. Szczegółła (rec.), *Andrzej Głowacki, Sierpień 1980 roku w Szczecinie, Szczecin 1987*, PZP 1988, z. 3, s. 220–221.

⁵⁸ Ł. Jastrzęb, *Echa Poznańskiego Czerwca 1956 roku w Szczecinie*, PZP 2008, z. 2, s. 63–66.

⁵⁹ J.R. Sielezina, *Współpraca i konfrontacja między „Solidarnością” a władzą na Pomorzu Zachodnim w latach 1980–1981*, PZP 2005, z. 2, s. 107–134.

⁶⁰ A. Makowski, *Spirytus metylowy probierzem postaw okresu stalinowskiego?*, PZP 2001, z. 3, s. 189–202.

z 1946 r.⁶¹, manifestacji „Trzymamy straż nad Odrą”⁶², jak i problematyce Grudnia ’70 czy Sierpnia ’80⁶³. W wypadku lat osiemdziesiątych istotnym wzbogaceniem są badania prasy niezależnej⁶⁴.

Pierwszą analizą dotyczącą wydarzeń grudniowych był tekst opublikowany dekadę później przez Jerzego Wasermana⁶⁵. Niestety, w swojej zasadniczej części jest to w zasadzie pozbawiona źródeł publicystyka, wskazująca jako źródło przesilenia *rozpowszechnienie ideałów drobnomieszczańskich, czyli postawy indywidualistyczno-egoistyczne, dążenie do osobistego „urządzenia się”, rozumianego przy tym bardzo jednostronnie jako zdobywanie dla siebie i rodziny coraz większej ilości dóbr materialnych, nawet środkami półlegalnymi*. Autor dostrzega też jednak błędy polityki władz, brak mieszkań, miejsc w przedszkolach, biurokrację, niedogodności życia, a ponadto fakt, że *struktura władz partyjnych w coraz większym stopniu odbiegała od potrzeb pracy ideowo-politycznej*⁶⁶. Badania nad Grudniem ’70 rozwinęli później Zygmunt Silski⁶⁷ i przede wszystkim Michał Paziewski⁶⁸.

Niestety niewielu autorów pochyliło się nad tematyką stosunków państwo–Kościół. Część swoich badań zaprezentowali jedynie Krzysztof Kowalczyk⁶⁹,

---

⁶¹ A. Makowski, *Choszczno wobec konfrontacji politycznej na Pomorzu Zachodnim w referendum ludowym w czerwcu 1946 roku*, PZP 2010, z. 3, s. 81–99.

⁶² A. Makowski, *Manifestacja „Trzymamy Straż nad Odrą” i obchody święta 3 Maja – dwa epizody kampanii przed referendum ludowym w 1946 roku na Pomorzu Zachodnim*, PZP 2001, z. 3, s. 149–159.

⁶³ M. Czerwiński, *Prasa NRD o wydarzeniach w Polsce od sierpnia 1980 do grudnia 1981 roku*, PZP 1996, z. 3, s. 171–180; idem, *PZPR-owska wizja demokracji w latach osiemdziesiątych*, ibidem 1998, z. 1, s. 37–50; idem, *Propagandowe uzasadnienie wprowadzenia stanu wojennego*, ibidem, 1995, z. 1, s. 163–170.

⁶⁴ D. Dąbrowska, *Literatura w szczecińskiej prasie niezależnej 1980–1990. Rekonesans*, PZP 1995, z. 2, s. 145–171; M. Szczerbak, „Jedność”. *Tygodnik NSZZ „Solidarność” Pomorza Zachodniego*, ibidem, 2000, z. 1, s. 193–215.

⁶⁵ J. Waserman, *Spoleczno-polityczne podłoże kryzysu w Szczecinie na przełomie lat 1970–71*, PZP 1983, z. 3–4, s. 155–162.

⁶⁶ Ibidem, s. 160.

⁶⁷ Z. Silski, *Ekonomiczno-społeczne przesłanki kryzysu grudniowo-styczniowego 1970–1971 w województwie szczecińskim*, PZP 1983, z. 3–4, s. 163–175.

⁶⁸ M. Paziewski, *Z dziejów obchodów upamiętnienia Grudnia ’70 w PRL*, cz. I, PZP 1994, z. 4, s. 185–201, cz. II, ibidem, 1995, z. 1, s. 171–189; idem, *Szczeciński Grudzień ’70 w krzywym zwierciadle historii*, ibidem, 2003, z. 3, s. 169–177.

⁶⁹ K. Kowalczyk, *Krótkotrwała normalizacja w stosunkach państwo–Kościół w województwie szczecińskim w 1957 roku*, PZP 1999, z. 3, s. 75–90; idem, *Nauczanie religii w szkołach na Pomorzu Zachodnim w latach 1945–1956*, ibidem, 2003, z. 3, s. 71–103.

Janusz Stefaniak⁷⁰ i Zbigniew Stanuch⁷¹. Prace te uzupełnia recenzja Renaty Gałąj-Dempniak⁷².

Szczególnie bogaty jest na łamach czasopisma dorobek Kazimierza Kozłowskiego, analizującego m.in. przemiany polityczne, jakie zachodziły na Pomorzu Zachodnim w okresie powojennym. W „Przeglądzie Zachodniopomorskim” znaleźć możemy zarówno recenzje prac tego autora⁷³, jak i jego własne publikacje⁷⁴.

Ze zrozumiałych względów przed 1989 r. niewiele ukazało się w „Przeglądzie” tekstów dotyczących zagadnień bezpieczeństwa – czy, jak obecnie przyjęto określać te kwestie, aparatu bezpieczeństwa i podziemia niepodległościowego. Do nielicznych wcześniejszych publikacji poruszających tę tematykę należy tekst Arkadiusza Ogrodowczyka z 1970 r., skupiający się głównie na działalności

---

⁷⁰ J. Stefaniak, *Postawy duchowieństwa Administracji Kamińskiej, Lubuskiej i Pralatury Piłskiej w ocenie władz państwowych w latach apogeum stalinizmu (1948–1956)*, PZP 2000, z. 4, s. 111–128.

⁷¹ Z. Stanuch, *Nauczanie religii w punktach katechetycznych województwa szczecińskiego w świetle materiałów archiwalnych Archiwum Państwowego w Szczecinie (1961–1970)*, PZP 2007, z. 3, s. 51–67.

⁷² R. Gałąj (rec.), *Spółczesność – państwo – Kościół (1945–2000). Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej, Szczecin 15–16 VI 2000*, red. Arkadiusz Kawecki, Krzysztof Kowalczyk, Artur Kubaj, Szczecin 2000, PZP 2002, z. 1, s. 263–267.

⁷³ T. Białecki (rec.), K. Kozłowski, S. Krzywicki, *Historyczna droga do polskiego Szczecina. Wybór dokumentów i opracowań*, Szczecin 1988, PZP 1988, z. 4, s. 279–280; T. Kotłowski (rec.), Kazimierz Kozłowski, *Pomorze Zachodnie w sześćdziesięciolecie (1945–2005). Społeczność – władza – gospodarka – kultura*, Szczecin 2007, ibidem, 2008, z. 3, s. 151–154; R. Gałąj (rec.), *Lata 1956–1970 na Pomorzu Zachodnim. Oczekiwania i rzeczywistość. Materiały z konferencji naukowej, Szczecin, 20–21 maj 1999 r.*, red. Henryk Komarnicki i Kazimierz Kozłowski, Szczecin 1999, ibidem, 2001, z. 1, s. 198–201; eadem (rec.), *Kazimierz Kozłowski: Między racją stanu a stalinizmem. Pierwsze dziesięć lat władzy politycznej na Pomorzu Zachodnim 1945–1955*, Warszawa–Szczecin 2000, ibidem, 2002, z. 2, s. 271–272; M. Mroczo (rec.), *Kazimierz Kozłowski: Od października '56 do grudnia '70. Ewolucja stosunków społeczno-politycznych na Wybrzeżu (1956–1970)*, Szczecin 2002, ibidem, 2003, z. 4, s. 226–229; A. Makowski (rec.), *Lata transformacji ustrojowej na Pomorzu Zachodnim 1989–2000*, red. K. Kozłowski, Szczecin 2000, ibidem, 2001, z. 1, s. 214–217; idem (rec.), *Grudzień 1970 genezą Sierpnia 1980 r.*, red. K. Kozłowski, seria *Regiony w dziejach Polski. Pomorze Zachodnie*, z. 8, Szczecin 2000, ibidem 2001, z. 2, s. 249–252.

⁷⁴ K. Kozłowski, *Eugeniusz Przetacznik – przywódca PPS na Pomorzu Zachodnim w latach 1945–1948*, PZP 1991, z. 2, s. 123–133; idem, *Stosunki PZPR–ZSL w województwie szczecińskim w latach 1956–1957*, ibidem, 2001, z. 3, s. 95–117; idem, *Nie tylko o tym, jak komunista stał się antykomunistą. Kilka uwag do artykułu Alicji Maciejowskiej o Leonardzie Borkowiczu: Odchodzę z życia*, „Odra” 1996, nr 12, ibidem, 1997, z. 3, s. 212–228; idem, *Lechosław Goździk (1931–2008). Jego aktywność społeczna w FSO na Żeraniu oraz w Świnoujściu*, ibidem, 2009, z. 3, s. 107–126.

Wojska Polskiego⁷⁵. Drugim jest artykuł Olgierda K.J. Cieszyńskiego i Mariana Erenca poświęcony działającej na Pomorzu Zachodnim jednostce Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego⁷⁶.

Kilka publikacji dotyczących podobnej tematyki, w tym po raz pierwszy tzw. podziemia niepodległościowego, ukazało się po przełomie politycznym. Wśród ich autorów byli Zenon Kachnicz⁷⁷, Gerard Czaja⁷⁸, Krzysztof Bukowski⁷⁹, Marek Żukowski⁸⁰ i Radosław Ptaszyński⁸¹. Do grupy tych prac można też zaliczyć prezentację źródeł do badania dziejów Urzędu Informacji i Propagandy, autorstwa Zdzisława Chmielewskiego⁸².

Także kwestie funkcjonowania systemu politycznego w ZSRR nie mogły i nie były przed 1989 r. przedmiotem szczegółowych analiz na łamach „Przeгляdu Zachodniopomorskiego”. Jeśli sięgano do tych problemów, to omawiano zagadnienia polityki zagranicznej, w tym przede wszystkim sprawę granicy na Odrze i Nysie Łużyckiej. W tym kontekście szczególnie istotny jest tekst Piotra Zaremby, zamieszczony w jednym z zeszytów z 1968 r., a poświęcony niemieckim reakcjom na polskie projekty granicy na Odrze i Nysie w latach 1916–1942⁸³. Wymienić można również wytrzymujący próbę czasu tekst Walentego Wasz-

---

⁷⁵ A. Ogrodowczyk, *Udział żołnierzy Wojska Polskiego w zabezpieczeniu ładu i porządku na Pomorzu zachodnim w latach 1945–1947*, PZP 1970, z. 4, s. 41–69.

⁷⁶ O.K.J. Cieszyński, M. Erenc, *Jednostka Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego Ziemi Szczecińskiej*, PZP 1982, z. 3–4, s. 43–54.

⁷⁷ Z. Kachnicz, *Młodzież w konspiracji antykomunistycznej na przykładzie działającej po drugiej wojnie światowej na Pomorzu Polskiej Organizacji wojskowej (POW)*, PZP 2001, z. 1, s. 87–103; idem, *Geneza działalności i upadku organizacji o nazwie Konspiracyjna Policja Bezpieczeństwa Pomorze Środkowe 1950–1951*, ibidem, z. 4, s. 149–181.

⁷⁸ G. Czaja, *Konspiracyjne organizacje niepodległościowe działające w Bytowie w latach 1945–1956*, PZP 2009, z. 4, s. 99–114.

⁷⁹ K. Bukowski, *Organizacja „BOA” i jej działalność na terenie Pomorza Środkowego w latach 1945–1948*, PZP 2003, z. 4, s. 127–146.

⁸⁰ M. Żukowski, *Działalność i organizacja Delegatury Komisji Specjalnej do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem gospodarczym w Szczecinie oraz w Koszalinie w latach 1946–1954*, PZP 2002, z. 2, s. 85–121; idem, *Kara śmierci w praktyce sądów wojskowych i cywilnych na Pomorzu Zachodnim w latach 1945–1956*, ibidem, 2003, z. 1, s. 143–165; idem, *Polska Organizacja Wojskowa 1948–1949*, ibidem, 1996, z. 1, s. 163–174.

⁸¹ R. Ptaszyński, *Szefowie Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Szczecinie 1945–1947*, PZP 2008, z. 1, s. 99–118.

⁸² Z. Chmielewski, *Materiały źródłowe do dziejów Urzędu Informacji i Propagandy na Pomorzu Zachodnim w latach 1945–1947*, PZP 1978, z. 1, s. 143–158.

⁸³ P. Zaremba, *Niemieckie głosy o granicy na Odrze i Nysie w latach 1916–1942*, PZP 1968, z. 4, s. 147–154.

kiewiczza z 1966 r. *ZSRR a kwestia Niemiec na forum Rady Ministrów Spraw Zagranicznych (1945–1949)*⁸⁴. Wspomnieć też trzeba o recenzji autorstwa Tadeusza Białeckiego, poświęconej książce Włodzimierza Kowalskiego *ZSRR a granica na Odrze i Nysie Łużyckiej 1941–1945*⁸⁵. Interesujące artykuły dotyczące tej szczególnej sprawy znajdujemy przez cały okres wydawania czasopisma⁸⁶. Oczywiście w okresie PRL były one okraszone ideologią „powrotu do Macierzy”, niemniej często w warstwie merytorycznej nie budzą uwag polemicznych. Po 1989 r. w szerszym wymiarze, także w odniesieniu do pobytu na Pomorzu Armii Radzieckiej, badania tego typu kontynuowali Adam Makowski⁸⁷, Grzegorz Baziur⁸⁸, Jan Sarniak⁸⁹ i Ryszard Techman⁹⁰. Kwestią polskiej granicy zachodniej w późniejszym okresie zajmowali się Wiesław Burger⁹¹, Marzenna Giedrojć⁹², Radosław Ptaszyński⁹³. Bliski tym kwestiom jest również proces tzw. repolonizacji, dziś nazywany raczej wprost polonizacją, któremu uwagę poświęcił m.in. Zdzisław Chmielewski⁹⁴ w artykule korespondującym z bardzo istotnymi pracami Tadeusza Białeckiego dotyczącymi demografii Pomorza Zachodniego⁹⁵.

⁸⁴ PZP 1966, z. 4, s. 109–142.

⁸⁵ T. Białeckie (rec.), *Włodzimierz Kowalski, ZSRR a granica na Odrze i Nysie Łużyckiej 1941–1945*, Warszawa 1965, PZP 1966, z. 2–3, s. 215–219.

⁸⁶ Np. E.J. Pałyga, *Delimitacja granicy Polski Ludowej na Morzu Bałtyckim*, PZP 1972, z. 1, s. 5–26.

⁸⁷ A. Makowski, *Pomorze Zachodnie w polityce Związku Radzieckiego w 1945 roku*, PZP 1992, z. 2, s. 53–73.

⁸⁸ G. Baziur, *Stacjonowanie jednostek Armii Radzieckiej w Szczecinie w latach 1945–1992 na tle ogólnej sytuacji geopolitycznej Polski powojennej*, PZP 2000, z. 4, s. 177–209.

⁸⁹ J. Sarniak, *Z problemów pobytu Armii Czerwonej na Pomorzu Zachodnim w pierwszych latach powojennych*, PZP 2000, z. 1, s. 179–194.

⁹⁰ R. Techman (rec.), *Mariusz Lesław Krogulski: Okupacja w imię sojuszu. Armia Radziecka w Polsce 1944–1956*, Warszawa 2000, PZP 2001, z. 1, s. 242–256; idem, *Enklawa policka w radzieckiej administracji wojskowej w latach 1945–1946*, ibidem, 2002, z. 1, s. 43–77.

⁹¹ W. Burger, *Zachodnia granica Polski w procesie jednoczenia się Niemiec i na konferencji „2 + 4”*, PZP 1996, z. 3, s. 47–64.

⁹² M. Giedrojć, *Zachodnia granica Polski w myśli politycznej PPS-WRN, SL, SP i SN w latach 1939–1945*, PZP 1996, z. 3, s. 15–28.

⁹³ R. Ptaszyński, *O polskiej granicy zachodniej i Szczecinie na łamach „New York Timesa” 1945–1946*, PZP 2004, z. 1, s. 29–53.

⁹⁴ Z. Chmielewski, *Proces repolonizacji Pomorza Zachodniego w latach 1945–1949*, PZP 1978, z. 3, s. 7–22.

⁹⁵ Np. T. Białeckie, *Przebieg procesów demograficznych i integracyjnych na Pomorzu Zachodnim w latach 1945–1965*, PZP 1965, z. 6, s. 31–46.

Interesujące są liczne w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych publikacje wskazujące na związki Pomorza Zachodniego z Polską, wśród których najlepszym przykładem jest artykuł Alfreda Wielopolskiego z 1965 r.⁹⁶ Autor poszukiwał wówczas wspomnianych związków w przestrzeniach: geograficznej, gospodarczej, politycznej, społecznej i kulturalnej. Jest to tekst opierający się na faktach, informujący czytelnika także, choć nie wprost, o kilkusetletniej słabości omawianych związków. Specyficzne, enigmatyczne jest zakończenie tej publikacji: *A jeśli postawić historii pytanie, czy odsunięcie Niemców od panowania w Szczecinie i w Koszalinie, w Gdańsku i w Olsztynie jest zgodne z historycznym porządkiem rzeczy, to już pełnej na to pytanie odpowiedzi udzieliły ostatnie 20 lat, które ujawniły na jakich to żywiołowych dynamicznych procesach kształtuje się wzajemny stosunek pomiędzy Ziemią Odzyskaną i resztą ziem polskich, związek tak często sztucznie hamowany i paraliżowany przez dawne, minione już przeszkody dziejowe*⁹⁷. Wiele lat później, z innej perspektywy, tematykę tę kontynuował Jan Macholak⁹⁸.

Z pewnością fundamentalny jest tekst Tadeusza Białeckiego, opublikowany w 1981 r., a poświęcony periodyzacji dziejów Szczecina w PRL⁹⁹. Autor wyznacza trzy okresy: 1945–1949, 1950–1972 i 1972–1980. Periodyzację dziejów całego Pomorza Zachodniego proponował natomiast Zdzisław Chmielewski w odniesieniu do lat 1945–1950¹⁰⁰. Niezwykle interesującym uzupełnieniem tej problematyki są badania Stanisława Laska poświęcone społecznej ocenie ustroju socjalistycznego z perspektywy 1994 r.¹⁰¹

---

⁹⁶ A. Wielopolski, *Związki Pomorza Zachodniego z Polską na przestrzeni dziejów*, PZP 1965, z. 6, s. 5–14.

⁹⁷ Ibidem, s. 14.

⁹⁸ J. Macholak, *Polityczna integracja Szczecina z Polską (na marginesie rozważań o powojennych dziejach Pomorza)*, PZP 1995, z. 3–4, s. 151–174.

⁹⁹ T. Białecki, *Uwagi na temat periodyzacji dziejów Szczecina w okresie Polski Ludowej (1945–1980)*, PZP 1981, z. 1, s. 7–16.

¹⁰⁰ Z. Chmielewski, *W sprawie syntetycznego ujęcia dziejów polityczno-społecznych Pomorza Zachodniego w latach 1945–1950*, PZP 1981, z. 3–4, s. 117–129.

¹⁰¹ S. Lasek, *Czasy realnego socjalizmu w Polsce w opinii mieszkańców Szczecina*, PZP 1996, z. 3, s. 199–232. Liczba odpowiedzi pozytywnych na pytanie o ustrój socjalistyczny w Polsce („był znośny” – 20%, „sprawdził się” – 17%, „żyło się lepiej niż teraz” – 10%, „szkoda, że się skończył” – 9%, „dawał bezpieczeństwo” – 7%) znacznie przewyższa odpowiedzi negatywne („pragnę, by nie powrócił” – 13%, „był zły” – 12%, „dobrze ze się skończył” – 8%) i neutralne („wykazywał brak konsekwencji w realizacji założeń” – 14%, „to ubrana w realia utopia” – 9%). Ibidem, s. 207.

Dużą wagę, także z perspektywy rozwoju szczecińskiego ośrodka naukowego, mają teksty dotyczące stosunków międzynarodowych, w tym polskiej polityki zagranicznej, zarówno II RP, jak i okresu powojennego. Tu, poza szczególnie rozbudowanymi pracami niemcoznawczymi, wymienić należy takich badaczy, jak Marek Baumgart, Jacek Tebinka i Ryszard Techman, prezentujących zagadnienia brytyjskie¹⁰², oraz Anna Szczepańska, która analizowała relacje polsko-czechosłowackie¹⁰³. Liczne są także prace Antoniego Giza poświęcone krajom bałtyckim¹⁰⁴. Sprawy te poruszała także Anna Krupińska¹⁰⁵. W jednym z zeszytów czasopisma z 1975 r. znaleźć możemy przyczynkarski artykuł omawiający stosunki polsko-bułgarskie¹⁰⁶.

Częściową realizacją planów szczecińskiej inteligencji, wyrażanych już w latach siedemdziesiątych XX w., a dotyczących rozwoju skandynawistyki, były prace Mieczysława Cygańskiego¹⁰⁷, Andrzeja Matuszewicza¹⁰⁸, Kazimierza

---

¹⁰² M. Baumgart, *Próby zbliżenia Polski i Wielkiej Brytanii w 1926 roku na tle systemu lokarnieńskiego*, PZP 1983, z. 1–2, s. 67–81; idem, *Wielka Brytania a zabiegi Polski o wejście do Rady Ligi Narodów w 1926 roku*, ibidem, z. 3–4, s. 123–131; idem, *Polityka brytyjska wobec Gdańska i sprawy tzw. korytarza w latach 1919–1933*, ibidem, 1988, z. 3, s. 67–81; idem, *Niemcy i Polska w brytyjskiej polityce zagranicznej przed wybuchem drugiej wojny światowej*, ibidem, 1996, z. 1, s. 131–140; J. Tebinka, R. Techman, *Pierwsze sprawozdanie brytyjskiej służby konsularnej o Pomorzu Zachodnim (15 II 1946 r.)*, ibidem, 1996, z. 1, s. 195–159; idem, *Wizyty ambasadora Wielkiej Brytanii Victora Cavendish-Bentincka w Szczecinie w 1946 roku*, ibidem, 2001, z. 2, s. 221–240; idem, *Z archiwów brytyjskich: raport George'a Cereya-Fostera z podróży do Gdańska i Szczecina (marzec 1956 r.)*, ibidem, 2003, z. 4, s. 209–215.

¹⁰³ A. Szczepańska, *Działalność polskich konsulatów na terenie Czechosłowacji w latach 1945–1950 w świetle zbiorów Archiwum MSZ w Warszawie*, PZP 2004, z. 3, s. 59–74; eadem, *Oficjalne relacje polsko-czechosłowackie w latach 1980–1989 w świetle raportów Ambasady PRL w Pradze*, ibidem, 2010, z. 4, s. 67–82.

¹⁰⁴ A. Giza, *Sprawa polska w opinii politycznej Słowian południowych*, PZP 1985, z. 3–4, s. 109–122; idem, *Uwagi o polityce Estonii wobec Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1919–1922*, ibidem, 2001, z. 1, s. 77–85.

¹⁰⁵ A. Krupińska, *Kwestie narodowościowe na Litwie, Łotwie i w Estonii w latach 1918–1991*, PZP 1995, z. 3, s. 223–232.

¹⁰⁶ B. Szargut, *Polityka PRL wobec krajów socjalistycznych na przykładzie stosunków polsko-bułgarskich*, PZP 1975, z. 2, s. 125–132.

¹⁰⁷ M. Cygański, *Publicystyka państw skandynawskich wobec agresji III Rzeszy na Polskę w 1939 r.*, PZP 1983, z. 1–2, s. 83–99.

¹⁰⁸ A. Matuszewicz, *Stosunek Szwecji do sprawy odprężenia międzynarodowego*, PZP 1978, z. 2, s. 89–104.

Szczygła¹⁰⁹, Ewy Radomskiej¹¹⁰, Zygmunta Brockiego¹¹¹. Opublikowano też kilka tekstów, których autorzy, wychodząc poza skandynawistykę, prowadzili swoje analizy szerzej, opisując wybrane zagadnienia na terenie kilku państw basenu Morza Bałtyckiego¹¹².

W 2011 r. na łamach „Przeglądu” Andrzej Furier postulował rozwój badań wschodnich w Szczecinie¹¹³. Trzeba stwierdzić, że mimo iż ukazało się kilka ciekawych prac¹¹⁴, jak dotychczas większość tych postulatów nie została zrealizowana.

Niestety, wbrew pozorom, liczba tekstów poświęconych problematyce pogranicza, podobnie jak i integracji europejskiej – jest niewielka. Odnośnie do pierwszego z tych zagadnień wymienić należy specyficzny artykuł Kazimierza Wasiaka¹¹⁵, który we wzajemnych relacjach PRL i NRD dostrzegł wyłącznie różne formy współpracy, a ponadto starał się poprzeć swoje tezy cytatami z Lenina.

---

¹⁰⁹ K. Szczygieł, *Wpływ odprężenia międzynarodowego na zakres i charakter stosunków polsko-skandynawskich*, PZP 1978, z. 4, s. 69–86.

¹¹⁰ E. Radomska, *Aspekty szwedzkiej polityki neutralności okresu międzywojennego (1918–1939)*, PZP 1978, z. 4, s. 87–101.

¹¹¹ Z. Brocki, *Skandynawistyka w wydawnictwach Instytutu Bałtyckiego*, PZP 1978, z. 4, s. 155–162.

¹¹² M. Jaworski, *Współpraca państw bałtyckich w zakresie ochrony środowiska morskiego Bałtyku*, PZP 1978, z. 1, s. 39–59; C. Wojewódka, *Handel zagraniczny państw skandynawskich z państwami członkowskimi RWPG w latach 1959–1968*, ibidem, 1972, s. 105–118; W. Skóra (rec.), *Polityka morska państw bałtyckich i skandynawskich w świetle referatów polskich placówek dyplomatycznych i konsularnych na zjazd bałtycki w Gdyni w 1937 r.*, oprac. Adam Grzegorz Dąbrowski i Piotr Kolakowski, *Ślupsk 2004*, ibidem, 2005, z. 2, s. 172–179; R. Tomczyk, *Współpraca parlamentów regionalnych w obszarze południowego Bałtyku*, ibidem, 2011, z. 1, s. 125–138; A. Piskozub, *Od propagandy sukcesu do sukcesu propagandy. Ewolucja polskiej myśli morskiej w ciągu XX wieku*, ibidem, 1995, z. 3, s. 7–20.

¹¹³ A. Furier, *O potrzebie prowadzenia badań wschodnich w Szczecinie*, PZP 2011, z. 2, s. 173–188.

¹¹⁴ A. Giza (rec.), *Książka o postsowieckiej i jelicynowskiej Rosji*, PZP 2005, z. 3, s. 201–202; O. Grott (rec.), *O Polakach na sowieckiej Ukrainie. Mieczysław Łoziński Polonia nieznana, Kłodawa 2004*, ibidem, z. 4, s. 195–198; S. Bursewicz (rec.), *Polskie ślady na Dalekim Wschodzie. Polacy w Harbinie. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej w Szczecinie w dniach 23–24 października 2008 r.*, red. Andrzej Furier. *Szczecin 2008*, ibidem, 2011, z. 1, s. 189–192; Z. Graczyk (rec.), *Agnieszka Bryc, Rosja XXI wieku. Gracj światowy czy koniec gry?*, Warszawa 2008, ibidem, z. 4, s. 173–180.

¹¹⁵ K. Wasiak, *Internacjonalizacyjne funkcje pogranicza PRL i NRD*, PZP 1982, z. 1–2, s. 133–141.

Nieporównywalnie bardziej wartościowe są pisane już po przełomie prace Czesława Osękowskiego¹¹⁶, Pauliny Grych¹¹⁷ i Andrzeja Michalaka¹¹⁸.

Problematykę tworzenia i działalności samorządu na Pomorzu Zachodnim przybliżali czytelnikom Tadeusz Białecki¹¹⁹, Bogdan Frankiewicz¹²⁰, Józef Pluciński¹²¹, Andrzej Panasiuk¹²², Przemysław Słowiński¹²³, Aleksander Szwichtenberg¹²⁴ i Ryszard Tomczyk¹²⁵.

Publicyści, którzy dotykali problematyki integracji europejskiej, to przede wszystkim Andrzej Głowacki¹²⁶, Zdzisław Chmielewski¹²⁷, Michał Łuczak¹²⁸,

---

¹¹⁶ C. Osękowski, *Początki polsko-niemieckiej współpracy przygranicznej w zmienionych warunkach politycznych (1990–1991)*, PZP 1996, z. 4, s. 129–149.

¹¹⁷ P. Grych, *Zagadnienia polsko-niemieckiej współpracy na pograniczu*, PZP 1996, z. 3, s. 65–78.

¹¹⁸ A. Michalak, *Świadomość polityczna młodzieży niemieckiej na pograniczu z Polską (wyniki zwiadu badawczego w szkołach niemieckich)*, PZP 2001, z. 1, s. 151–154; idem, *Samorządność terytorialna jako problem społeczny i polityczny na pograniczu polsko-niemieckim. Analiza zwiadu socjologicznego w Policach*, ibidem, z. 4, s. 183–198.

¹¹⁹ T. Białecki, *Pierwszy zjazd pełnomocników obwodowych Pomorza Zachodniego w 1945 r. w Koszalinie*, PZP 1972, z. 4, s. 113–136; idem, *Podziały administracyjne Świnoujścia po 1945 roku*, ibidem, 2004, z. 3, s. 91–101.

¹²⁰ B. Frankiewicz, *Początki rad narodowych na Pomorzu Zachodnim 1945–1947*, PZP 1969, z. 4, s. 5–18.

¹²¹ J. Pluciński, *Akta starostw województw szczecińskiego z lat 1945–1950*, PZP 1968, z. 2, 89–98; idem, *Akta Powiatowych Rad Narodowych i Wydziałów Powiatowych województwa szczecińskiego z lat 1946–1950*, ibidem, s. 99–108.

¹²² A. Panasiuk, *Samorząd lokalny jako podmiot systemu informacji turystycznej (na przykładzie badań w gminach województwa zachodniopomorskiego)*, PZP 2011, z. 2, s. 147–171.

¹²³ P. Słowiński, *Reorganizacja gminnych rad narodowych na terenie województwa szczecińskiego w latach 1947–1948*, PZP 2005, z. 3, s. 35–54.

¹²⁴ A. Szwichtenberg, *Konsekwencje dla Pomorza wynikające z wprowadzenia reformy administracyjnej w Polsce*, PZP 2001, z. 1, s. 105–121.

¹²⁵ R. Tomczyk, *Determinanty współpracy zagranicznej samorządu województwa zachodniopomorskiego na początku drugiej dekady XXI wieku*, PZP 2010, z. 3, s. 101–122.

¹²⁶ A. Głowacki, *Europejska polityka Niemiec wobec krajów Europy Środkowo-Wschodniej*, PZP 1996, z. 3, s. 7–14.

¹²⁷ Z. Chmielewski, *Polityczny falstart krajów Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (1949–1954)*, PZP 2010, z. 3, s. 143–169.

¹²⁸ M. Łuczak, *Integracja europejska w myśli politycznej zachodniopomorskiej SPD*, PZP 2004, z. 2, s. 131–136.

Agnieszka Kołodziej-Durnaś¹²⁹, Paulina Olechowska¹³⁰, Barbara Kryk i Katarzyna Włodarczyk-Śpiewak¹³¹. Bogaty jest także dorobek autorów „Przeglądu Zachodniopomorskiego” w odniesieniu do badań II Rzeczypospolitej. Wymienić tu należy Janusza Farysia¹³², Adama Wątor¹³³, Henryka Walczaka¹³⁴, Adama Urbanowicza¹³⁵. Szczególne znaczenie ma trzeci zeszyt czasopisma z 1988 r., poświęcony w całości 70. rocznicy odrodzenia państwa polskiego¹³⁶.

Nie brakuje także analiz systemu partyjnego we współczesnej Polsce. Wymienić tu można przede wszystkim prace Łukasza Tomczaka¹³⁷, Piotra Chro-

¹²⁹ A. Kołodziej-Durnaś, *Przygotowania do integracji europejskiej jako ważny czynnik tworzenia wizerunku firm i instytucji w województwie zachodniopomorskim (na podstawie magazynu promocyjnego „Regional Business” z lat 1998–2002)*. Komunikat z badań, PZP 2004, z. 4, s. 197–202.

¹³⁰ P. Olechowska, *Francuskie i holenderskie „nie” dla traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy na łamach szczecińskich dzienników*, PZP 2006, z. 1, s. 91–102.

¹³¹ B. Kryk, K. Włodarczyk-Śpiewak, *Ekorozwój w polityce transgranicznej Unii Europejskiej na przykładzie euroregionu „Pomerania”*, PZP 2001, z. 2, s. 51–70.

¹³² J. Faryś, *Dekompozycja ideowa pilsudczyków, 1935–1939*, PZP 1988, z. 3, s. 45–66; idem (rec.), *Witold Wojdyło, Koncepcje społeczno-polityczne Stanisława Grabskiego, Toruń 1993*, ibidem, 1993, z. 3, s. 203–207; idem, *Sytuacja międzynarodowa II Rzeczypospolitej w ocenie polskich partii politycznych (wrzesień 1938 – wrzesień 1939)*, ibidem, 1982, z. 3–4, s. 29–42; idem, *Polsko-niemiecka deklaracja o niestosowaniu przemocy z 1934 roku w ocenie polskiej opinii publicznej*, ibidem, 1981, z. 3–4, s. 89–104.

¹³³ A. Wątor, *Stanisław Grabski o pierwszych latach niepodległej Polski*, PZP 1985, z. 3–4, s. 57–78; idem, *Od Zjednoczenia Narodowego do Narodowo-Chrześcijańskiego Stronnictwa Ludowego (zagadnienia organizacyjne)*, ibidem, 1988, z. 3 s. 123–134; idem (rec.), *Bogumił Grott, Zygmunt Balicki, ideolog Narodowej Demokracji, Kraków 1995*, ibidem, 1996, z. 4, s. 224–227; idem, *Inicjatywy dyplomatyczne Galicyjskiej Rady Narodowej przed I wojną światową*, ibidem, 1991, z. 3, s. 63–78; idem, *Narodowi demokraci wobec Galicyjskiej Rady Narodowej*, ibidem, z. 4, s. 39–58; idem (rec.), *Tadeusz Wolsza, Narodowa Demokracja wobec chłopów w latach 1887–1914*. Warszawa 1992, ibidem, 1993, z. 1, s. 234–238.

¹³⁴ H. Walczak (rec.), *Piotr Wandycz, Aleksander Skrzyński, minister spraw zagranicznych II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2006, PZP 2008, z. 3, s. 162–166.

¹³⁵ A. Urbanowicz, *PSL „Piast” wobec Niemców i innych mniejszości narodowych w 1923 r.*, PZP 2000, z. 4, s. 95–109.

¹³⁶ Znalazły się w nim m.in. następujące teksty: E. Brzosko, *Koncepcje systemu prawnoustrojowego i społecznego Polski niepodległej i ich realizacja w dobie tworzenia się państwa polskiego*, s. 7–22; T. Dziechciaruk, J. Ruszkowski, *Powstanie i krystalizacja koncepcji ideowo-politycznych polskiej Narodowej Demokracji*, s. 23–44; R. Dąbrowski, *Zgubny wpływ bezpośredniego sąsiedztwa Wolnego Miasta Gdańska na stosunki gospodarcze Pomorza*, s. 81–88; L. Turek-Kwiatkowska, *Niepodległość Polski w świetle prasy pomorskiej*, s. 89–96; J. Jekiel, *Wielka Brytania w myśli politycznej Romana Dmowskiego w okresie drugiej Rzeczypospolitej*, s. 111–122.

¹³⁷ Ł. Tomczak, *Proces tworzenia się organizacji partyjnej Socjaldemokracji Rzeczypospolitej Polskiej na terenach byłego województwa szczecińskiego*, PZP 2002, z. 4, s. 71–84; idem, *Budowa struktury organizacyjnej Sojuszu Lewicy Demokratycznej w województwie zachodniopomorskim w latach 1999–2000*, ibidem, 2005, z. 3, s. 55–72; idem, *Wpływ grupowania list w bloki na wynik*

baka¹³⁸, Ryszarda Czyszkiewicza¹³⁹, Małgorzaty Kamoli-Cieślak¹⁴⁰ i Krzysztofa Kowalczyka¹⁴¹. Cennym uzupełnieniem są artykuły i recenzje dotyczące historii idei i myśli politycznej, które opublikowali Tomasz Sikorski¹⁴², Anna Giedrys¹⁴³, Macieja Strutyński¹⁴⁴, Bogumił Grott¹⁴⁵, Dorota Urzyńska¹⁴⁶, Marian Mroczo¹⁴⁷ i Rafał Łętocha¹⁴⁸.

---

wyborów samorządowych w Szczecinie, ibidem, 2007, z. 4, s. 113–126; idem, *Polskie partie lewicowe w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2004 roku na tle województw zachodniopomorskiego i lubuskiego*, ibidem, 2006, z. 1, s. 73–90; T. Małecki, Ł. Tomczak, *Wybory burmistrza i rady w Łobzie w 2006 roku – studium specyficznego przypadku*, ibidem, 2008, z. 2, s. 67–79.

¹³⁸ P. Chrobak, *Próba podsumowania IV kadencji Rady Miasta Szczecina w latach 2002–2006*, PZP 2007, z. 4, s. 127–152; idem, *Wybory samorządowe w 2006 r. w Szczecinie oraz do Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego*, ibidem, 2008, z. 1, s. 25–57; idem, *Wybory samorządowe w województwie zachodniopomorskim w latach 1998–2006 na tle kraju*, ibidem, 2010, z. 1, s. 35–70; *Wybory do Parlamentu Europejskiego w okręgu 13 na tle kraju*, ibidem, z. 2, s. 41–70; idem, *Wybory Prezydenta RP w 2010 roku w kraju i w województwie zachodniopomorskim*, ibidem, 2012, z. 1, s. 87–129.

¹³⁹ R. Czyszkiewicz, *Geografia wyborcza regionu zachodniopomorskiego*, PZP 2004, z. 2, s. 85–99; idem, *Wyborcza wierność i okazjonalizm. Zachodniopomorska geografia wyborcza po czterech latach (2001–2005)*, ibidem, 2006, z. 3, s. 99–119; idem, *Wyborcza chwiejność (volatility) w okręgu szczecińskim 1991–2007*, ibidem, 2008, z. 4, s. 99–118.

¹⁴⁰ M. Kamola-Cieślak, *Referendum w sprawie odwołania Mariana Jurczyka ze stanowiska prezydenta Szczecina w 2004 roku jako przykład demokracji bezpośredniej*, PZP 2005, z. 4, s. 139–150; eadem, *Władze administracyjne i partyjne wobec rozwoju żeglugi morskiej i śródlądowej na Pomorzu Zachodnim w latach 1956–1970*, ibidem, 2006, z. 2, s. 57–76; eadem, *Aspekt ekonomiczny w programach kandydatów na Urząd Prezydenta Miasta Szczecina w 2006 roku*, ibidem, 2008, z. 1, s. 5–23.

¹⁴¹ K. Kowalczyk, *Kampania Prawa i Sprawiedliwości w wyborach samorządowych w Szczecinie w 2006 roku*, PZP 2008, z. 4, s. 119–135; idem, *Kampania Platformy Obywatelskiej RP w wyborach samorządowych w 2006 roku w Szczecinie*, ibidem, 2009, z. 1, s. 131–149.

¹⁴² T. Sikorski, *Personalizm naukowy. Jednostka i naród w refleksji politycznej Ruchu Młodej Polski. Kilka uwag porządkujących*, PZP 2011, z. 1, s. 71–88.

¹⁴³ A. Giedrys (rec.), *Różne oblicza nacjonalizmów. Polityka. Religia. Etos*, red. Bogumił Grott, Kraków 2009, PZP 2011, z. 1, s. 189–192.

¹⁴⁴ M. Strutyński (rec.), *Nacjonalizm czy nacjonalizmy? Funkcja wartości chrześcijańskich, świeckich i neopogańskich w kształtowaniu idei nacjonalistycznych*. Red. Bogumił Grott. Kraków 2006, PZP 2008, z. 3, s. 147–151.

¹⁴⁵ B. Grott (rec.), *Jerzy Seniów: W kręgu pilsudczyków. Poglądy ideowo-polityczne „Gazety Polskiej (1929–1939)”, Kraków 1998*, PZP 1999, z. 3, s. 207–210.

¹⁴⁶ D. Urzyńska, *Idea humanizmu w myśli politycznej polskiego ruchu socjalistycznego na uchodźstwie w latach drugiej wojny światowej*, PZP 2000, z. 3, s. 119–132.

¹⁴⁷ M. Mroczo, *Terytorium Polski w geopolitycznych rozważaniach Eugeniusza Romera*, PZP 2008, z. 2, s. 5–18.

¹⁴⁸ R. Łętocha (rec.), *NSZ – mity i fakty. Wojciech J. Muszyński: W walce o wielką Polskę. Propaganda zaplecza politycznego narodowych Sił Zbrojnych (1939–1945), Biała Podlaska – Warszawa 2001*, PZP 2004, s. 218–222.

Zainteresowanie czytelników z pewnością wzbudzały pionierskie prace z dziedziny futurologii, do których zaliczyć możemy dwie recenzje autorstwa Józefa Kowalewskiego¹⁴⁹ i Pauliny Kowalskiej¹⁵⁰ oraz pochodzący z połowy lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku artykuł Jana Szyszkowskiego, bliski filozofii polityki, skalany jednak prymitywną tezą publicystyczną głoszącą, iż za konflikty toczące się na świecie odpowiada przede wszystkim „imperializm amerykański”¹⁵¹.

Jednym z ciekawszych zeszytów w historii czasopisma jest numer drugi z 2012 r. – zeszyt specjalny zatytułowany *Kobieta w kulturze politycznej świata*, oparty na modnej ostatnio koncepcji *gender*, tym razem zastosowanej do badań politologicznych. W zeszycie tym wśród autorów, którzy sięgają do wieku XX, znajdziemy Ryszarda Tomczyka, Renatę Gałaj-Dempniak, Henryka Walczaka, Wojciecha Wicherta, Tomasza Butkiewicza, Tomasza Dźwigała i Annę Obiegło¹⁵².

Przeprowadzona analiza zawartości „Przeglądu Zachodniopomorskiego” na przestrzeni ostatnich pięćdziesięciu lat prowadzi do wniosku, że publikacje z dziedziny nauk politycznych były obecne na jego łamach niemal w każdym numerze. W ich ocenie trudno o uogólnienia. Faktem jest bowiem, że także w okresie do 1989 r., mimo istnienia ograniczeń systemowych, opublikowano wiele prac omijających rafa prymitywnej propagandy. Naturalnie zdarzyły się także teksty, w których wpływy ideologiczne zdominowały warstwę merytoryczną. W odniesieniu do okresu po przełomie politycznym mamy do czynienia z najbardziej typowymi dla politologii badaniami dotyczącymi partii i systemów politycznych oraz cennymi badaniami wkraczającymi w dziedzinę stosunków międzynarodowych. W analizowanym okresie znacznie wzrosła liczba autorów zajmujących się naukami politycznymi; perspektywy tego środowiska, a tym samym obecności takiej tematyki na łamach czasopisma, wydają się zatem wyjątkowo pomyślne.

¹⁴⁹ J. Kowalewski (rec.), *Alvin Toffler, Szok przyszłości*, Warszawa 1974, PZP 1975, z. 2, s. 189–191.

¹⁵⁰ P. Kowalska (rec.), *K. Kubiak, Wojny, konflikty zbrojne i punkty zapalne na świecie*, Warszawa 2007, wyd. II, PZP 2008, z. 4, s. 181–184.

¹⁵¹ J. Szyszkowski, *Wojny rodzą się w umysłach ludzi*, PZP 1985, z. 3–4, s. 7–20.

¹⁵² R. Tomczyk, *Rusinki (Ukrainki) w austriackiej Galicji. Pomiędzy konserwyzmem a radykalizmem*, PZP 2012, z. 2, s. 89–112; R. Gałaj-Dempniak, *Kobieta na amerykańskim, angielskim i australijskim plakacie oraz ilustracji wojennej okresu pierwszej wojny światowej*, ibidem, s. 113–135; H. Walczak, *Maria królowa Rumunii a przymierze z Polską 1919–1938*, ibidem, s. 135–155; W. Wichert, *Rola i znaczenie kobiety w życiu społeczno-politycznym III Rzeszy*, ibidem, s. 155–170; T. Butkiewicz, *Szkoły wychowania narodowo-politycznego dla dziewcząt w latach 1938–1945. Przyczynę do roli kobiety i matki w ideologii III Rzeszy*, ibidem, s. 171–188; T. Dźwigał, *W drugim szeregu – rola i znaczenie kobiet w działalności szczecińskiej opozycji*, ibidem, s. 189–204; A. Obiegło, *Polityka europejska w kwestii przemocy w rodzinie wobec kobiet*, ibidem, s. 205–225.

Bibliografia

„Przegląd Zachodniopomorski” 1963–2012.

**POLITICAL SCIENCES IN THE ‘WEST-POMERANIAN JOURNAL’
IN THE YEARS 1963–2012**

SUMMARY

After having analysed almost 50 annual bound volumes of the ‘West-Pomeranian Journal’ (*Przegląd Zachodniopomorski*), undoubtedly the most important academic journal of Western Pomerania, it is justified to claim that problems of political science were always present in its pages. Yet it is necessary to emphasise that the group of political scientists from the Szczecin centre was not numerous before the end of the 1980s, and a significant part of them had come from the historians’ milieu.

What makes things more difficult for the researcher are the circumstances of the epoch that was closed by the 1989 turning point. The natural restrictions of the regime had been reflected in the choice of problems, and – alas – in the value of the texts published. On the other hand, in the new situation there appeared an enormous number of subjects that must be analysed again or for the first time.

In the research results that have been published, both regional and nation-wide, we can find many interdisciplinary texts from the sphere of sociology, history and political science. The thorough analysis of the contents of the ‘West-Pomeranian Journal’ within the space of the last 50 years supports the conclusion that political science has been present in almost all its issues. It would be difficult to form a general opinion on the value of those materials. However, it is true that before 1989, in spite of the fact that there were a lot of restrictions resulting from the existing regime, many articles then published avoided a primitive propaganda. Naturally, there were texts dominated by ideology. But after 1989 the texts have become typical of political science research, i.e. concerning political parties and systems and international relations.